

Zbigniew Przygodzki*

KAPITAŁ TERYTORIALNY W ROZWOJU REGIONÓW

Streszczenie. Unia Europejska poszukuje sposobów na dynamizację procesów rozwoju poprzez terytorializację swoich polityk. Teza ta znajduje potwierdzenie szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu w ewolucji polityki regionalnej, innowacyjnej i przemysłowej. Dowodzi tego między innymi consensus w zakresie wiodących kierunków rozwoju i wdrażanie takich koncepcji jak na przykład: Place based policy, Smart specialization, Regional Innovation System czy Clusters. Gospodarki krajów europejskich są bardzo silnie skorelowane ze swoją sferą społeczną. Potencjał rozwojowy zawsze był mocno uzależniony od takich kategorii jak: kapitał społeczny, zaufanie i normy, instytucje formalne i nieformalne, kultura i tradycja. Stąd po licznych próbach poszukiwania sposobu na wzrost konkurencyjności i innowacyjności Unii Europejskiej, obecnie mamy do czynienia z polityką poszukiwania czynników wzrostu na poziomie lokalnym, poprzez odkrywanie tym samym potencjału regionów w przestrzeni globalnej. Należy przez to rozumieć, iż w warunkach zglobalizowanej gospodarki opartej na wiedzy, z perspektywy makroekonomicznej i wskaźników zagregowanych, trudno jest dostrzec unikalność, wyjątkowość podkreślającą rzadkość a tym samym konkurencyjność czynników rozwoju. Dopiero zmiana poziomu obserwacji, niczym obniżenie wysokości lotu, pozwala dostrzegać różnice, a przede wszystkim doceniać atrakcyjność warunków otoczenia (atrakcyjność: inwestycyjną, lokalizacyjną, instytucjonalną). Nie oznacza to jednak, iż do tej pory regiony były „ukryte”, raczej nie chciały, nie umiały, nie widziały potrzeby, w końcu nie miały warunków, aby ujawniać swój potencjał na zewnętrznych rynkach, pokazywać swoje zasoby.

W tym kontekście celem pracy jest wykazanie dlaczego potencjał lokalnych środowisk (terytoriów) może mieć znaczenie globalne i konsekwencje dla polityki makroekonomicznej. W szczególności chodzi o wyjaśnienie istoty i znaczenia kapitału terytorialnego w procesie rozwoju oraz identyfikację warunków prowadzenia polityki opartej na jego wartości.

Słowa kluczowe: kapitał terytorialny, zasoby strategiczne, zasoby specyficzne, Place based policy

JEL: R11

1. WPROWADZENIE

Współczesna interpretacja roli przestrzeni i czynników rozwoju lokalnego uległa diametralnej zmianie w porównaniu z jej tradycyjnym ujęciem. W klasycznych teoriach ekonomii przestrzeń traktowana była jako wtórny czynnik produkcji,

---

* Uniwersytet Łódzki, Instytut Gospodarki Przestrzennej, Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska.

a jej wartość określana była jedynie z perspektywy kosztów lokalizacji i odległości. Oznacza to, iż współczesne badania nad identyfikacją czynników rozwoju dowodzą, że lokalna specyfika, uwarunkowania historyczne, właściwości lokalnych zasobów, wewnątrzregionalne relacje są bezpośrednimi sprawcami procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. (Kina 2014: 155-190) W tym rozumieniu autonomiczne terytorium jest zdolne do określenia własnej dynamiki i logiki procesów rozwoju. „W tym ujęciu przestrzeń „wytwarza” dynamikę gospodarczą i nadaje jej sobie tylko właściwe cechy. (...) Terytorium jest „produktem-wytworem” zlokalizowanych aktorów połączonych wspólnymi relacjami i celem działania” (Nowakowska 2013: 40) Zjawisko to jest na tyle istotne, że terytorium staje się aktywnym podmiotem, posiadającym własną logikę organizacyjną, której efektywność może pobudzać lub ograniczać rozwój podmiotów w nim funkcjonujących. Jak pisze A. Jewtuchowicz „przestrzeń-miejsca” zostaje zastąpiona pojęciem „przestrzeni-aktora”. (Jewtuchowicz 2013: 69-70) Elementy funkcjonalne i relacyjne stanowią najnowsze i najciekawsze obecnie czynniki rozwoju. Zasoby relacyjne, w postaci powiązań interpersonalnych i międzyinstytucjonalnych, stanowią kapitał. Mimo, iż ich stworzenie i utrzymanie jest kosztowne to przyczyniają się do wspierania innowacji, kreatywności i poprawy stanu konkurencyjności gospodarki. (Olechnicka, Wojnar 2013: 13) Tak zidentyfikowany charakter procesów rozwoju podkreśla znaczącą rolę społecznych zdolności absorpcji, dyfuzji oraz przetwarzania wiedzy i doświadczeń, wspólnego uczenia się, nawiązywania i utrzymywania współpracy związanej z konkretnym terytorium.

2. RZADKOŚĆ I ZASOBY SPECYFICZNE TERYTORIUM

Jednym z klasycznych pojęć używanych w ekonomii jest „rzadkość” rozumiana jako ograniczona ilość zasobów w stosunku do nieograniczonych potrzeb zgłaszanych przez ludzi. Pojęcie to tworzy podstawy funkcjonowania mechanizmów rynkowych, jest źródłem kształtowania się cen oraz systemów reglamentacyjnych. Rzadkość jest właściwością, która może ujawnić się w każdym momencie czasu. Oznacza to, że dobro, które do tej pory nie było uważane za dobro rzadkie, może nim się stać, jeśli tylko popyt na nie przewyższy podaż, bądź zyska cechy dobra rynkowego¹. Dzieje się tak najczęściej w przypadku zasobów bądź dóbr, których wartość jest znaczna, bądź zaczęła wzrastać. Rzadkość ujaw-

---

¹ Dzieje się tak na przykład w przypadku wiedzy. Znane jest stwierdzenie: „Gospodarka wiedzy oferuje nieograniczone zasoby, gdyż zdolność człowieka do tworzenia wiedzy jest nieskończona” (Edvinsson, Malone 2001: 37) W tym przypadku należy jednak pamiętać, że wciąż nie dysponujemy jeszcze doskonałym dostępem do informacji, natomiast wiedza, która ma wartość rynkową, najczęściej staje się produktem rynkowym, a więc jej podaż podlega systemowi reglamentacji zgodnie z prawami rynku.

nia zatem pewien rodzaj luki między tym co ludzie chcieliby posiadać, a aktualnymi możliwościami wykorzystania dóbr i zasobów. Przyczyny tego stanu można w prosty sposób zakwalifikować do jednej z trzech kategorii:

- brak dostatecznych możliwości produkcyjnych,
- naturalna ograniczoność występowania zasobów,
- nieograniczoność potrzeb ludzkich.

Rzadkość nie jest jednak stanem interpretowanym w sposób pejoratywny. Szczególnie dziś, kiedy zwrócono uwagę na fakt, że procesy rozwoju w znacznym stopniu uzależnione są od właściwości konkretnych terytoriów. Jeszcze do niedawna jedynie przedsiębiorcy potrafili generować przewagi konkurencyjne wynikające z rzadkości występowania zasobów i produktów. Zgodnie z współczesnymi koncepcjami rozwoju to przede wszystkim terytoria mają zdolność wzmacniania procesów rozwojowych wykorzystując właściwości zasobów rzadkich. Sytuacja ta uwidoczniła się najwyraźniej, na przestrzeni ostatnich dwóch dziesięcioleci, w zakresie polityki innowacyjnej. Dążąc do zwiększenia konkurencyjności gospodarek krajów europejskich, które wykazywały się stosunkowo niskim poziomem innowacyjności, początkowo próbowano zwiększyć podaż technologii. Polityka władz publicznych polegała w tym zakresie głównie na zaangażowaniu w finansowanie ośrodków naukowych, instytutów badawczych i uniwersyteckich. Efektem miał być szybki rozwój w centrach innowacji, który następnie miał się rozprzestrzeniać na otoczenie bieguna wzrostu. Szybko okazało się jednak, że środki publiczne w ten sposób ukierunkowane są mało efektywne i w dodatku nie powstają w drodze samoorganizacji mechanizmy rozprzestrzeniania się innowacji. Wówczas zaproponowano reformę polityki innowacyjnej opartą na wzmacnianiu systemu transferu wiedzy i technologii pomiędzy światem badań i odkryć naukowych i światem biznesu. Inwestycje publiczne ukierunkowano na wzmacnianie struktur i instytucji pośredniczących w transferze technologii. Słabość tych działań ujawniła się przede wszystkim w nietrwałości efektów i używając języka ogrodniczego, zjawisku, które można by nazwać „nie przyjmowaniem się” innowacji. Zwrócono zatem większą uwagę na środowisko, które dotychczas traktowane było jedynie jako czynnik egzogeniczny, niewpływający na sukces dyfuzji innowacji. Postrzegano je tylko jako miejsce lokalizacji przedsiębiorstw i innych organizacji. Uznano, że terytorium, ze swoimi właściwościami, specyfiką i kulturą, ma niejednokrotnie kluczowy wpływ na skuteczność, zarówno produkcji, jak dyfuzji innowacji. I. Pietrzyk na początku 2000 roku pisała: „nadchodzi epoka podejścia od strony kreacji technologii, w której ta ostatnia nie jest traktowana jako zasób transferowalny, lecz jest efektem procesu interaktywnego i kumulatywnego zachodzącego w bliskości geograficznej, możliwego dzięki istnieniu relacji społecznych, sieci instytucjonalnych, mobilności społecznej i zawodowej w obrębie danego terytorium oraz w szerszej skali geograficznej (sieci terytorialne są bowiem otwarte na powiązania zewnętrzne)” (Pietrzyk 2000: 27). Terytorium zaczęło być postrzegane jako aktywny aktor kreujący procesy tech-

nologiczne i innowacje. Powiązано tym samym koncepcje dotyczące kreowania i dyfuzji technologii z koncepcjami wyjaśniającymi rozwój terytorium.

Zwrócono tym samym uwagę na wzrost znaczenia „rzadkości” w determinowaniu procesów rozwoju i działaniach na rzecz podwyższania zdolności konkurencyjnych. Wszystko to dzieje się w czasach okrzykniętych zgodnie mianem ery zglobalizowanej. Czyli można zauważyć, że mimo licznych powiązań międzynarodowych i globalnych, minimalizacji barier przepływu czynników produkcji, uniformizacji stylów życia i prowadzenia działalności gospodarczej, itd., nadal nie udaje się kopiować procesów rozwoju. Pomimo istnienia realnych możliwości transferu zasobów w przestrzeni, ich wartość „motoryczna”, z punktu widzenia uruchamiania procesów rozwojowych, okazuje się być ściśle powiązana z właściwościami konkretnego środowiska, konkretnej przestrzeni fizycznej, społecznej i ekonomicznej. Natomiast zróżnicowanie zasobności i właściwości owych przestrzeni – terytoriów jest tak bogate, że często powszechność występowania wybranych zasobów w sąsiadujących ze sobą przestrzeniach jest jedynie pozorna. Opierając się właśnie na nich, można skutecznie wygrywać rywalizację konkurencyjną, tak w skali lokalnej, krajowej, jak i międzynarodowej. Tak więc do wcześniej wymienionych wyjaśnień należy dodać, że zasoby są ograniczone ponieważ potrzeby ludzkie są bardzo zróżnicowane. Pamiętać należy przy tym, że to zróżnicowanie pogłębia się, ponieważ potrzeby te można generować, a nie tylko odpowiadać na zgłoszone zapotrzebowanie. Warto zauważyć, iż ówczesne wizje przyszłości przedstawiane w pracach A. Tofflera, P. Druckera, Z. Baumana czy J. Rifkina (w ostatniej dekadzie XX wieku) znajdują dziś potwierdzenie. Nieuświadomione potrzeby stają się podstawą rozwoju, a uświadomienie wartości otaczających dóbr, często nawet o charakterze powszechnym, tworzy z nich zasoby strategiczne dla prowadzenia polityki rozwoju, co szczególnie ujawnia się w wymiarze terytorialnym.

Człowiek zarówno w pracy, jak i poza nią dąży do wygodnego życia – co między innymi zapewnia mu daleko idąca w obecnych czasach standaryzacja. Z drugiej jednak strony potrzebuje poczucia wyjątkowości i wrażeń co znajduje w specyficzności i niepowtarzalności. Ponadto ważne jest również poczucie bezpieczeństwa, które determinowane jest zarówno przez procesy globalizacji i uniformizację życia, jak i lokalność kojarzoną z domem, stabilnością, zrozumieniem, pewnością siebie. Zauważyć można zatem, że nawet w życiu codziennym, nie tylko w rozumieniu holistycznym, ale także na poziomie jednostki łączone są ze sobą dwie logiki funkcjonowania: globalna z lokalną. Sytuacja ta pozwala ponownie odważnie spojrzeć na teorię zasobową, wyjaśniającą w jaki sposób generować procesy rozwoju w nowoczesnej gospodarce, szczególnie w Gospodarce Opartej na Wiedzy. W ramach tzw. zasobowej szkoły strategicznego myślenia sformułowano podstawowe postulaty jakie powinien spełniać dany składnik kapitału, aby być zasobem strategicznym. W kontekście przedsiębiorstwa, wzięto pod uwagę wszystkie te elementy, które wpływają na rzecz poprawy jego efektywności (od

zasobów materialnych – środków trwałych, przez zdolności i procesy organizacyjne, po wiedzę i informację). Kluczowe w tym przypadku było założenie o braku doskonałej homogeniczności i mobilności zasobów będących w posiadaniu przedsiębiorstwa nawet w długim okresie czasu. Stwierdzono wręcz, że zasoby są zróżnicowane, a ich skopiowanie bądź użycie przez inne podmioty jest często niemożliwe, a już z pewnością przynosi zróżnicowane efekty. (Raduan, Jegak, Haslinda, Alimin 2009: 407) Aby dobro zyskało cechy zasobu strategicznego powinno posiadać, bądź w wymiarze zastanym bądź wykreowanym, następujące cechy (Barney 1991: 106–112):

- zasób ów musi tworzyć wartość dla klienta (ang. *valuable*) – co oznacza również, że może być ważnym elementem budowania strategii konkurencyjnej,
- musi być rzadko występujący (ang. *rare*) – niekoniecznie w wymiarze obiektywnym, istotniejsze jest czy konkurenci mają zdolność postrzegać go także jako źródło przyszłych korzyści,
- musi być trudny do imitacji (ang. *imperfectly imitable*) – co wynikać może z: różnic w kulturach organizacyjnych, trudności w identyfikacji związków przyczynowo-skutkowych między własnymi działaniami a sukcesem firmy, specyfice lokalnych zachowań ukształtowanych historycznie;
- zasób musi być możliwy do zatrzymania w przedsiębiorstwie przez dłuższy okres czasu i nie może posiadać strategicznych substytutów (ang. *strategic substitutability*).

Tak zidentyfikowane zasoby decydują o przewadze konkurencyjnej poszczególnych podmiotów wzmacniając tym samym także konkurencyjność lokalnych systemów produkcyjnych. Z drugiej strony korzystając z dorobku teorii i koncepcji rozwoju endogenicznego, należy pamiętać, że to jedną z cech innowacyjnego środowiska jest zdolność do stymulowania autonomicznego rozwoju know-how, które odpowiada potrzebom lokalnych systemów produkcyjnych i umożliwia specjalizowanie się w rzadkich, często niematerialnych zasobach (Maillat 1998: 121). Terytorium ma swoją niepowtarzalną specyfikę, ze względu na brak możliwości dokładnego odwzorowania różnych form wiedzy, której nie ma w innych przestrzeniach lub nie daje się jej powielić w innym miejscu w takim samym zakresie. W stosunku do innych przestrzeni, zasoby te, autonomicznie powstałe na bazie terytorialnej, stają się przewagami konkurencyjnymi. Takie formy wiedzy są unikalne i częściowo chronione przed konkurencją na rynku. Ta wiedza lub te specyficzne zasoby, stworzone w interaktywnych procesach poznawczych na danym terytorium i „w pełni zakotwiczone” w nim, przyczyniają się do trwałego odróżniania tegoż terytorium w zakresie jego potencjalnych możliwości rozwojowych. Ponadto, dzięki specyficznym cechom powstają korzyści zewnętrzne, które wzmacniają procesy terytorializacji podmiotów działających na określonym obszarze. Jak piszą Colletis i Pecqueur, „terytorium kreuje rzeczy nieodwracalne”, czyli takie, które generują koszty dla podmiotów opuszczających dany obszar, celowo lub z konieczności (Maillat 1998: 121).

Specyficzność zasobów zależy przede wszystkim od ich właściwości niematerialnych. Jednak samo ich istnienie nie wystarcza do tego, aby uznać je za zasoby strategiczne, dynamizujące procesy produkcji dóbr i usług. Wśród lokalnych systemów produkcyjnych borykających się z problemami rozwojowymi w ostatnich latach, wiele posiadało liczące się know-how. Jednak przeszkody społeczne, organizacyjne lub postawy odrzucenia, czy po prostu braku pomysłu sprawiły, że ich środowisko okazało się niezdolne do promowania lub używania innowacji. Jedynie terytorium, które posiada środowisko innowacyjne, potrafi rozpoznać i zaplanować nowe projekty, zmobilizować lub odnowić swoje specyficzne zasoby, w związku z szansami, jakie pojawiają się w otoczeniu technicznym i rynkowym. Terytorium wytwarza sieci innowacji, ale także sieci innowacji wpływają na środowiska innowacyjne (Maillat, Quévit, Senn 1993: 13–15). W innowacyjnym środowisku procesy innowacji zachodzą w dwóch etapach. Etap pierwszy to powstawanie pomysłu, kiedy jeden lub kilka podmiotów bierze pod uwagę swoje zasoby oraz środki, które może zmobilizować w otoczeniu lokalnym. Te zasoby są następnie wykorzystane w związku z szansami, jakie pojawiają się w otoczeniu. Etap drugi to realizacja, w skład którego wchodzi powstanie know-how niezbędnego dla uruchomienia przedsięwzięcia a potem, lub równolegle, zmiana rzeczywistości materialnej i organizacyjnej środowiska. Ta druga faza stawia zainteresowane podmioty w nowej sytuacji; powstało już know-how i nowe zasoby, stworzono nowe zdolności produkcyjne. Sytuacja ta otwiera nowe możliwości dla innowacyjnych projektów, ponieważ prawdą jest, że większość innowacyjnych projektów daje początek innym, w których uczestniczą mniej więcej te same podmioty. W ten sposób, dzięki innowacyjnemu środowisku powstają autonomiczne sekwencje innowacyjnych procesów na podstawie specyficznych zasobów, jakie aktywizują, lub które wspólnie tworzą lub odnawiają (Maillat, Crevoisier, Lecoq 1993: 18–34; Maillat 1998: 122). Zasobom specyficznym nadawane są wówczas właściwości decydujące o ich strategicznych wartościach.

Zasoby strategiczne w związku z tym mogą mieć zarówno postać materialną jak i niematerialną. Podział taki można dostrzec już w klasycznym zestawieniu używanym przez J. B. Barney'a, który wyróżnił cztery kategorie zasobów: kapitał finansowy, kapitał fizyczny, kapitał ludzki i kapitał organizacyjny. Na gruncie teorii zasobowej, w odniesieniu do przedsiębiorstw i ich strategicznych zasobów, często szczególnie traktowane są te elementy które nadają pozostałym zasobom niepowtarzalny, specyficzny charakter, czyli kompetencje i zdolności. Można interpretować je jako całość złożoną z: wiedzy, zdolności będących potencjałem organizacji oraz postaw, jako ogółu poglądów organizacji (Wit, Mayer 1998: 337). Wychodząc z klasycznej definicji zasobów: zasobem jest wszystko to co pozostaje w dyspozycji przedsiębiorstwa a może wpływać na jego funkcjonowanie, wskazać można także klasyczny podział zasobów na zasoby widzialne i niewidzialne. Wykorzystując komentarz do tej klasyfikacji sformułowany przez B. Godziszewskiego, wśród zasobów widzialnych (materialnych) wymienić można m.in.:

grunty, budynki, maszyny, urządzenia, pieniądze, materiały. Natomiast zasoby niewidzialne (niematerialne) składają się z trzech kategorii: relacje (z klientami, dostawcami, otoczeniem, reputacja, świadomość marki), umiejętności (wiedza, zdolności innowacyjne, zdolności integracyjne) i kultura wewnętrzna (nastawienie) (Godziszewski 2001, 75). Natomiast M. J. Stankiewicz nieco rozszerza ten podział, wskazując że zasoby materialne składają się z majątku rzeczowego, finansowego i zapasów. Do zasobów niematerialnych kwalifikuje: relacje, systemy funkcjonalne, postawy, możliwości oraz kompetencje.

Jednak trudno nie zgodzić się ze opinią E.T. Penrose, która stwierdza, że „zasoby same w sobie nie mają znaczenia, istotne jest tylko to, co z nich wynika dla przedsiębiorstwa, a więc świadczone przez nie usługi, polegające na umiejętnym, produkcyjnym ich wykorzystaniu, mogące przynosić wartość” (Stankiewicz 2002: 99).

Nie sposób przecenić dorobku szkoły zasobowej także w kontekście jej wpływu na rozwój teorii regionalnych. Jak pisze M. Sokołowicz „choć szkoła zasobowa rozwinęła się na gruncie teorii przedsiębiorstwa, wiele z jej założeń okazuje się trafnych także w odniesieniu do zagadnień rozwoju regionalnego. Podobnie jak na gruncie ekonomiki przedsiębiorstw, podstawowym czynnikiem decydującym o konkurencyjności regionu jest określona relacja jego silnych i słabych stron oraz atutów i słabości” (Sokołowicz 2008: 53). W tym przypadku, klasycznie już, dokonuje się rozróżnienia między zasobami o charakterze generycznym i specyficznym (Pietrzyk 2000: 30). Generyczność, jak pisze A. Jewtuchowicz, „odnosi się do problematyki rzadkości i optymalnej alokacji zasobu istniejącego, podczas gdy specyficzność pokazuje dynamiczny proces tworzenia nowego, potencjalnego zasobu” (Jewtuchowicz 2013: 114). Zasoby generyczne mają charakter powszechny, powtarzalny, mogą występować na każdym terytorium, niezależnie od jego wewnętrznej specyfiki i zdolności lokalnych aktorów rozwoju. Są determinowane przez rynek. Określa się je mianem czynników egzogenicznych. Natomiast zasoby oraz aktywa specyficzne są ewidentnie efektem strategii i działań podmiotów terytorialnych. Ich skopiowanie, zbudowanie bądź organizacja w innym miejscu jest niemożliwa lub pociąga za sobą niewspółmiernie wysokie koszty w stosunku do korzyści jakie mogliby uzyskać przedsiębiorcy poprzez delokalizację. Specyficzność ta zakorzeniona jest w lokalnych instytucjach, kapitale relacyjnym, wiedzy i kompetencjach właściwych dla tego terytorium. Najczęściej trudno ją dokładnie opisać, zmierzyć, a mimo to specyficzność ta ma charakter trwały, podtrzymywalny, reprodukowalny w czasie w wyniku wymiany wiedzy i interakcji podmiotów działających w tej przestrzeni (Boschma 2004: 1012).

Globalizacja sprawia, że podstawowym czynnikiem konkurencyjności przedsiębiorstw staje się jakość terytorium, a jej „szyldem” jest wiedza. Stały dopływ i wymiana wiedzy i informacji stanowi o rozwoju gospodarczym terytorium. Oznacza to, że wśród trzech podstawowych płaszczyzn komunikacji, transport

dóbr przestał odgrywać najważniejszą rolę w zakresie lokalizacji działalności gospodarczej. Trwała dominacja komunikacji osobistej i telekomunikacji stawia dziś pod znakiem zapytania użyteczność klasycznej teorii lokalizacji i wywołuje potrzebę poznania procesów związanych z produkcją, dyfuzją i zarządzaniem wiedzą a także poznania źródeł informacji i jej przepływu w kontekście lokalizacji działalności ekonomicznej (Walmsley, Lewis 1997: 167). Wiedza i człowiek mają zdolność nadawania nawet zasobom powszechnym cech wyjątkowych, nowych użyteczności, czyniąc je w konsekwencji zasobami rzadkimi, które stają się strategicznymi aktywami procesów konkurencyjnych, nawet o zasięgu globalnym. Należy jednak pamiętać, że skłonność do wykorzystywania zasobów specyficznych rzadko jest dziełem przypadku. Najczęściej aktywność taka wymaga inwestycji i wysiłku zarówno ze strony lokalnego środowiska – polityki lokalnej ukierunkowanej na kreowanie zasobów specyficznych, jak i samych przedsiębiorców gotowych do współorganizowania środowisk przedsiębiorczości (Przygodzki 2005: 363–370).

3. WARTOŚĆ TERYTORIUM – KAPITAŁ TERYTORIALNY

Terytorium jest kategorią złożoną co oznacza, że niezwykle trudno jest przyjąć uniwersalny algorytm szacowania jego wartości. Próby kwantyfikowania tej wartości metodami właściwymi dla nieruchomości, niezależnie czy za pomocą metod rynkowych czy kosztowych, napotykają trudności polegające na braku wiarygodnych danych. Podobny problem występuje podczas szacowania wartości w oparciu o wartość zasobów i aktywów, szczególnie w odniesieniu do tych elementów najbardziej wartościowych czyli zasobów i aktywów specyficznych. Trudno bezwzględnie oszacować wartość wybranego terytorium przede wszystkim ze względu na:

- zróżnicowanie zasobów i ciągłe „ujawnianie” nowych zasobów²,
- zróżnicowany i zmienny w czasie potencjał wykorzystania zasobów,
- mobilność czynników produkcji i ich zróżnicowane właściwości,
- trudności w oszacowaniu wielkości i wartościowaniu takich elementów

jak: korzyści aglomeracji czy korzyści współpracy sieciowej.

Znane są także modele szacowania wartości terytorium przy pomocy wyceny wartości i sumowania poszczególnych kapitałów, w podziale na kapitał materialny i niematerialny. Gdzie pod pojęciem kapitału materialnego identyfikuje się: kapitał finansowy i rzeczowy, natomiast kapitał niematerialny określany jest mianem kapitału intelektualnego. W skład kapitału intelektualnego zalicza się: kapi-

---

² Zgodnie z powszechną definicją, że zasobem staje się to dobro, wobec którego człowiek uświadomi sobie, że stanowi dla niego wartość.

tał ludzki, kapitał społeczny, kapitał relacyjny³, kapitał organizacyjny (Bratnicki, Strużyna 2001: s. 70; Kapitał intelektualny(...) 2001: 17; Metodologia badania kapitału intelektualnego (...) 2008: 24–25).

Tym niemniej wszystkie te elementy, które pozostają w dyspozycji terytorium stanowią o jego wartości, jak pisze R. Camagni, są jego *kapitałem terytorialnym*, który należy w sposób mądry i pełny wykorzystać (Camagni 2008: 34). Kapitał terytorialny nie jest zatem pojęciem precyzyjnie zdefiniowanym, a jego skala i wartość w dużej mierze zależą będzie od przyjętych metod i wskaźników pomiaru. Termin ten był już wykorzystywany w kontekście polityki regionalnej w 2001 roku w opracowaniu OECD pt. *Territorial Outlook* (OECD 2001: 275–278) i ponownie wykorzystywany przez Komisję Europejską w 2005 roku, gdzie wskazywano na fakt, jego unikalności i niepowtarzalności a zarazem potrzebę celowego wspierania w ramach polityki regionalnej (Capello, Dentinho 2012: 2). Kapitał terytorialny rozumiany jest jako zbiór elementów, które stanowią o potencjale konkurencyjnym terytorium. Zalicza się do niego: zasoby naturalne, dobra publiczne, prywatne i mieszane, kapitał ludzki, społeczny i relacyjny, zasoby organizacyjne, relacyjne i poznawcze (Capello, Fratesi, Resmini 2011: 144–145). Pełniejszą systematykę w tym zakresie zaproponował w swym modelu Camagni, wyróżniając (Camagni 2008: 35–36):

- materialne dobra publiczne (zasoby środowiskowe, naturalne, kulturowe, infrastrukturalne),
- materialne dobra quasi publiczne i klubowe (dobra i zasoby wspólne takie jak krajobraz, dziedzictwo kulturowe, sieci prywatne),
- materialne dobra prywatne (kapitał prywatny, twarde korzyści zewnętrzne, dobra opłacane),
- mieszane (materialne i niematerialne) dobra publiczne (korzyści aglomeracji, klastry, powiązania),
- mieszane (materialne i niematerialne) dobra quasi publiczne i klubowe (sieci współpracy: alianse strategiczne w sferze badań i rozwoju i formy partnerstw publiczno-prywatnych) oraz zarządzanie przestrzenią i zasobami kultury),
- mieszane (materialne i niematerialne) dobra prywatne (usługi rynkowe w zakresie: budowania zewnętrznych relacji przedsiębiorstw, transfer technologii oraz uniwersyteckich przedsiębiorstw typu spin-off,
- niematerialne dobra publiczne: kapitał społeczny (instytucje, modele zachowań, system wartości, zaufanie, reputacja, skłonność do zrzeszania się),

---

³ R. Camagni podobnie, jak część innych autorów, wydziela kapitał relacyjny z definicji kapitału społecznego, kwalifikując do pierwszego z nich takie elementy jak: zdolność współpracy, zdolność podejmowania wspólnych działań i kompetencje zbiorowe. Postrzega kapitał relacyjny w kontekście środowiska przedsiębiorczości, które ma zdolność integrowania lokalnego systemu produkcji, lokalnych aktorów, kultury przemysłowej, dynamizuje lokalne procesy rozwoju poprzez zbiorowe uczenie się. Natomiast kapitał społeczny rozumiany jest tutaj przez pryzmat: instytucji, zaufania, zdolności do organizowania się – jest jak „klej trzymający społeczność razem” (Camagni 2008: 40–47).

- niematerialne dobra quasi publiczne i klubowe (kapitał relacyjny: zdolności do kooperowania, zdolności do współpracy, kompetencje zbiorowe),
- niematerialne dobra prywatne (kapitał ludzki: przedsiębiorczość, kreatywność, wiedza prywatna), miękkie korzyści zewnętrzne).

Kapitał terytorialny, jak pisze T. Markowski, „to swoiste korzyści zewnętrzne wytwarzane i dostępne w wyniku multifunkcjonalnej interakcji użytkowników względnie wyodrębnionego terytorium. Innymi słowy kapitał terytorialny ma charakter dynamicznego w czasie i przestrzeni „złożonego dobra klubowego” dostępnego dla użytkowników (klubu) działających (ego) w ramach obszaru funkcjonalnego” (Markowski 2015: 6–7).

Wracając do kwestii wartości kapitału terytorialnego należy zauważyć, że ze względu na zawartość jego składników, może on oddziaływać na produktywność bezpośrednich czynników produkcji, czyli kapitału finansowego i pracy. Zatem definiując funkcję produkcji należy założyć, że kapitał terytorialny nie wpływa wprost na produkcję, ale wpływa na łączną produktywność wszystkich czynników wytwórczych, pośrednio przyczyniając się do wzrostu wartości produktu (Ciołek, Brodzicki 2015: 4).

Jedną z prób systemowej identyfikacji wartości kapitału terytorialnego i zarazem klasyfikacji terytorialnych czynników wzrostu i rozwoju jest koncepcja *kluczy terytorialnych*. Według jej autorów można zaproponować pięć kluczy terytorialnych: dostępność (w wymiarze globalnym, między metropolitalnym, transportowym, internetowym, energetycznym), powiązania sieciowe miast, ośrodki centralne wraz z obszarami funkcjonalnymi, dostępność i jakość usług publicznych (np.: usług rynku pracy, edukacji, ochrony zdrowia, opieki nad dziećmi i osobami starszymi, opieki społecznej i mieszkalnictwa socjalnego) oraz zasoby i aktywa terytorialne (Bohme, Doucet, Komornicki, Zaucha, Świętek 2011: 7). Dobór kluczy wskazuje na zmianę podejścia do identyfikacji procesów przestrzennych między innymi poprzez oderwanie się od granic administracyjnych w analizie terytorialnej. Zwrócono uwagę, że działaniem właściwym w tym zakresie jest badanie wpływu polityk sektorowych na zmiany kluczy terytorialnych i dostosowanie polityk do ich lokalnej, czy regionalnej specyfiki (Ciołek, Komornicki 2014: 2).

Koncepcja kapitału terytorialnego opiera się na tych teoriach, które ujawniają specyficzność miejsca i jego elementów oraz jej strategiczną wartość w rywalizacji rynkowej. Stąd znajduje ona odniesienie do koncepcji ograniczonej racjonalności w podejmowaniu decyzji w warunkach niepewności (Malmgren, Simon) i jej zastosowania do innowacji przemysłowych (Nelson, Winter, Dosi), instytucjonalnej teorii kontraktów (Williamson), koncepcji dystryktów przemysłowych i efektów synergii (Becattini), koncepcji bliskości (Gilly, Torre), środowisk innowacyjnych (GREMI) oraz koncepcji pozahandlowych współzależności (Storper) (Camagni 2008: 35–36). Koncepcja kapitału terytorialnego proponuje integrację elementów, które dotychczas funkcjonowały niemal niezależnie od siebie. W związku z tym K. Wojnar zwraca uwagę na wyzwania jakie stoją przed współczesną polityką

regionalną, takie jak: integracja elementów materialnych z niematerialnymi, kojarzenie kategorii dóbr prywatnych, publicznych i społecznych, własności indywidualnej z zasobami wspólnymi i dobrami klubowymi. Fakt ten wywołuje pilną potrzebę nowego stylu zarządzania. „W rzeczywistości, (jak dalej pisze autorka) aby uniknąć oportunistycznych zachowań niektórych aktorów i nadmiernej eksploatacji pewnych zasobów wspólnych i dóbr publicznych, potrzebne są nowe rozwiązania polityczne w celu stworzenie konsensusu, wzajemnego zaufania, współdziałania i współpracy” (Olechnicka, Wojnar 2013: 13). Ponadto wskutek zróżnicowanej dostępności do informacji i wiedzy pogłębia się polaryzacja społeczna i regionalna. Wielu przedsiębiorców odczuwa nasilające się zjawisko kurczenia się rynku. Zmniejsza się znaczenie dostępności do bogactw naturalnych oraz znaczenie odległości, która do niedawna była jednym z głównych determinantów lokalizacji działalności gospodarczej (Nowakowska 2011: 45–54; Sokołowicz 2013: 60–88). Tradycyjne czynniki lokalizacji przedsiębiorstw takie jak: tania siła robocza, dogodny dostęp do surowców, źródła taniej energii, tania i dobra organizacja transportu, infrastruktura (głównie techniczna), nie wyjaśniają w sposób dostateczny przyczyn zróżnicowanej atrakcyjności terytorium. Nadal pozostają fundamentem budowy atrakcyjności lokalnej przestrzeni, lecz warunkiem koniecznym dla stworzenia przestrzeni konkurencyjnej są nowe czynniki lokalizacji, często niematerialne, takie, które akcentują atrakcyjność przestrzeni pod względem jakości (Markowski 2000).

4. POLITYKA ROZWOJU UKIERUNKOWANA TERYTORIALNIE – ZAŁOŻENIA I KONSEKWENCJE

Niewątpliwie z perspektywy kilkunastu lat można zaobserwować ewolucję podejścia do kształtowania polityki rozwoju w Unii Europejskiej. W tradycyjnym podejściu do realizacji polityki spójności prezentowanym w latach 90., pojęcie rozwoju utożsamiano w praktyce ze wzrostem społeczno-gospodarczym, sprowadzając najważniejsze miary rozwoju do wskaźników opartych na klasycznym wykorzystaniu miernika PKB per capita. Podejście to krytykowane jest od kilku lat, czego konsekwencją był chociażby Raport Stiglizza (Stiglitz, Sen, Fitoussi 2009), lub zmiany proponowane w raporcie F. Barca (Barca 2009) i innych. Poszukując nowych sposobów interpretacji i realizacji spójności w przestrzeni Unii Europejskiej, wprowadzono między innymi pojęcie spójności terytorialnej (Komunikat Komisji do Rady Terytorialnej 2008), na kanwie czego postuluje się wprowadzenie polityki czerpiącej przede wszystkim z zasobów terytorialnych. „*Polityka ukierunkowana terytorialnie (place-based)* to długoterminowa strategia nakierowana na przezwycięzenie ciągłego niewykorzystania potencjału i zmniejszenie ciągłego wykluczenia społecznego w pewnych regionach poprzez zewnętrzne

interwencje i wielopoziomowe zarządzanie. Promuje zaopatrywanie w zintegrowane towary i usługi dostosowane do kontekstu i zapoczątkowuje zmiany instytucjonalne” (Barca 2009: 5). Ogólnie ukierunkowaną terytorialnie politykę rozwoju można więc zdefiniować (Barca 200: 27–28).

– jako długoterminową strategię rozwoju, której celem jest zmniejszenie długotrwałego braku efektywności (niewystarczającego wykorzystania pełnego potencjału) i nierówności (udziału ludzi żyjących poniżej określonego standardu życia i/lub zakres nierówności między ludźmi) w konkretnych miejscach (1),

– poprzez tworzenie zintegrowanych i dostosowanych do danego miejsca klastrów publicznych dóbr i usług poprzez zbieranie i agregację danych dotyczących miejscowych preferencji i wiedzy za pośrednictwem partycypacyjnych instytucji politycznych oraz poprzez ustanowienie powiązań z innymi miejscami (2),

– jako promowanie przez system wielopoziomowego zarządzania (*multilevel governance*) grantów, które w zależności warunków dotyczących zarówno celów, jak i instytucji są przekazywane z wyższych poziomów władzy na najniższe (3).

Kapitał terytorialny jest jednym z zasadniczych elementów koncepcji spójności terytorialnej. J. Zaucha wnioskuje, że „koncepcja spójności terytorialnej stanowi próbę przełożenia na język polityki makroekonomicznej teoretycznych koncepcji wskazujących na przestrzenność, tj. terytorialność procesów ekonomicznych, tzn. ma ona wprowadzić kapitał terytorialny do makroekonomicznej interwencji publicznej” (Zaucha, 2014: 5). Ponadto lansowaną koncepcję spójności terytorialnej można uważać za ważną determinantę wdrażania polityki terytorialno-funkcjonalnej.

Można też wnioskować, że koncepcja ta jest odpowiedzią na wyzwania i postulaty ujawniające się w zarówno w praktyce jak i analizach teoretycznych poświęconych współczesnym procesom rozwoju. Stanowisko takie silnie zaakcentowane zostało już w pierwszej Agendzie Terytorialnej UE przyjętej w Poczdamie w 2007 (Agenda Terytorialna UEuropejskiej Lipsko: 2007). Następnie w 2009 w raporcie Barca, zaproponowano wstępną operacjonalizację działań w tym kierunku. Podkreślano tam koniczność terytorialnego ukierunkowania polityk (*place-based*), doceniając jednocześnie znaczenie potencjałów endogenicznych w rozwoju (F. Barca 2009: 5). W 2011 roku dokonano aktualizacji Agendy Terytorialnej do wersji Agendy Terytorialnej Unii Europejskiej 2020 (W kierunku sprzyjającej społecznemu włączeniu, inteligentnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów), gdzie między innymi uzgodniono w sensie politycznym terytorialne priorytety rozwoju Unii Europejskiej (Agenda Terytorialna 2011).

T. Markowski zauważa, że „konsekwencją przyjęcia spójności terytorialnej”, jako wiodącego paradygmatu polityki rozwoju, jest potrzeba stosowania podejścia funkcjonalno-terytorialnego, a to z kolei oznacza, „iż należy szukać nowych form zarządzania (i regulacji) tak, aby rzeczywiście zdyskontować teoretyczne szanse na realizację celów rozwoju w wymiarze terytorialnym. Nie jest to jednak

rzecz prosta, bowiem jak dalej pisze autor: „Terytorialna organizacja kraju, lokalne ambicje, interesy polityczne, istniejący system kompetencji i form finansowania działalności samorządowej stoją bardzo często w sprzeczności z funkcjonalno-obszarowym (terytorialnym) podejściem do rozwoju” (Markowski 2011: 15).

BIBLIOGRAFIA

- Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020, W kierunku sprzyjającej społecznemu włączeniu, inteligentnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów, przyjęta na nieformalnym spotkaniu ministrów ds. planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego 19 maja 2011 r. w Gödöllő na Węgrzech.
- Agenda Terytorialna Unii Europejskiej W kierunku bardziej konkurencyjnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów Zaakceptowany na Nieformalnym Spotkaniu Ministrów ds. Rozwoju Miast i Spójności Terytorialnej w Lipsku w dniach 24/25 maja 2007 r.
- Barca F., An agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations, 2009.
- Barca F., Program dla Zreformowanej Polityki Spójności. Podejście ukierunkowane terytorialnie w osiąganiu celów i oczekiwań Unii Europejskiej, Niezależny Raport na prośbę Danuty Hübnner, Komisarz ds. Polityki Regionalnej 2009.
- Barney J., *Firm Resources and Sustained Competitive Advantage*, „Journal of Management”, vol. 12, 1991.
- Bohme K., Doucet P., Komornicki T., Zaucha J., Świątek D., *How to strengthen the territorial dimension of Europe 2020 and the EU Cohesion Policy*, Report based on the Territorial Agenda 2020, Warszawa 2011.
- Boschma R.A., *Competitiveness of regions from an Evolutionary perspective*, Regional Studies, vol. 38.9, 2004.
- Camagni R., *Towards a Concept of Territorial Capital*, [in:] Camagni, R., Chizzolini, B., Fratesi, U. (eds.): *Modelling regional scenarios for the enlarged Europe*, Berlin 2008, Springer.
- Capello R., Fratesi U., Resmini L., *Globalization and Regional Growth in Europe: Past Trends and Future Scenarios*, Springer, Berlin 2011.
- Ciołek D., Brodzicki T., *Determinants of total factor productivity of polish districts. The impact of territorial capital*, Institute for Development Working Papers Working Paper no. 001/2015 (020).
- Ciołek D., Komornicki T., *Kapitał terytorialny polskich powiatów*, [w:] *The territorial capital of polish local administrative districts*, (ed.) D. Ciołek, T. Komornicki, Institute for Development Working Papers Working Paper no. 006/2014 (017) ver. 1.
- Edvinsson L., Malone M., *Kapitał intelektualny. Poznaj prawdziwą wartość swego przedsiębiorstwa odnajdując jego ukryte korzenie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Godziszewski B., *Zasobowe uwarunkowania strategii przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo UMK Toruń 2001.
- Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Kina E., *Rola technologii informacyjno-komunikacyjnych i sieci społecznych w kształtowaniu wartości kapitału ludzkiego*, [w:] *Kapitał ludzki w regionie łódzkim z perspektywy przedsiębiorstw i rynku pracy*, red. Z. Przygodzki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Zielona księga w sprawie spójności terytorialnej. Przekształcenie róż-

- norodności terytorialnej w siłę {SEC(2008) 2550} Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 6.10.2008 COM(2008) 616 wersja ostateczna.
- Maillat D., *From the industrial district to the innovative milieu: Contribution to an analysis of territorialised productive organisations*, Recherches Economiques de Louvain 64(1), 1998.
- Maillat D., M. Quévit, L. Senn, *Réseaux d'innovation et milieux innovateurs*, [in:] D. Maillat, M. Quévit, L. Senn (éds), *Réseaux d'innovation et milieux innovateurs: un pari pour le développement régional*, GREMI/EDES, Neuchâtel 1993.
- Maillat D., O. Crevoisier, B. Lecoq, *Réseaux d'innovation et dynamique territoriale: le cas de l'Arc jurassien*, [in:] Maillat, D. M. Quévit, L. Senn (éds), *Réseaux d'innovation et milieux innovateurs: un pari pour le développement régional*, GREMI/EDES, Neuchâtel 1993.
- Markowski T., Terytorialny wymiar zintegrowanej polityki rozwoju – oczekiwania i wyzwania wobec planowania i systemu instytucjonalnego, prezentacja na posiedzeniu plenarnym KPZK w Warszawie w dniu 13.09.2011.
- Markowski T., *Elastyczne i zintegrowane planowanie w obszarach funkcjonalnych – w stronę nowego podejścia do planowania przestrzennego*, Katedra Zarządzania Miastem i Regionem, Uniwersytet Łódzki, Materiały niepublikowane, 2015.
- Markowski T., *Konkurencyjność i innowacyjność polskich regionów wobec akcesji do UE*. Źródło: http://web.mg.gov.pl/porta/out/cig_OIShow.jsp oraz G. Gorzelak, B. Jałowicki, *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne Nr 1(1)/2000.
- Metodologia badania kapitału intelektualnego miast w Polsce*, Ernest&Young, 2008.
- Networks, Space and Competitiveness: Evolving Challenges for Sustainable Growth*, ed. R. Capello, T. Ponce Dentinho, Edward Elgar Publishing, Massachusetts 2012, p. 2.
- Nowakowska A., *Regionalny wymiar procesów innowacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 45–54; M. Sokołowicz, *Zagadnienie bliskości w badaniach nad rozwojem terytorialnym. Podejście instytucjonalne*, [w:] *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, red. A. Nowakowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Nowakowska A., *Terytorium – źródło procesów innowacji*, [w:] *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, red. A. Nowakowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 40.
- OECD Territorial Outlook, OECD 2001.
- Penrose E.T., *The theory of the growth of the firm*, [w:] *Resources, firms, and strategies. A Reader in the Resource-Based-Perspective*, ed. N.J. Foss. Oxford University Press. Oxford 1997, pp. 30–35 cyt. za: M. J. Stankiewicz, *Konkurencyjność przedsiębiorstwa, Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2002.
- Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2000.
- Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*, red. M. Bratnicki, J. Strużyńska, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2001, s. 70; *Kapitał intelektualny. Poznaj prawdziwą wartość swego przedsiębiorstwa odnajdując jego ukryte korzenie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Przygodzki Z., *Środowiska przedsiębiorczości i kapitał społeczny jako wyznaczniki wzrostu endogenicznego*, [w:] *Studia regionalne w Polsce. Teoria, polityka, projektowanie*, red. F. Kuźnika, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2005.
- Raduan, C. R., Jegak, U., Haslinda, A., Alimin, I. I., *Management, Strategic Management Theories and the Linkage with Organizational Competitive Advantage from the Resource-Based View*, European Journal of Social Sciences – Volume 11, Number 3 (2009).
- Sokołowicz M., *Region wobec procesów globalizacji – terytorializacja przedsiębiorstw międzynarodowych (na przykładzie regionu łódzkiego)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
- Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.-P., *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.

- Terytorialny wymiar rozwoju. Polska z perspektywy badań ESPON*, red. A. Olechnicka, K. Wojnar, Wydawnictwo Naukowe Scholar Warszawa 2013.
- Walmsley D.J., G.J. Lewis, *Geografia człowieka. Podejścia Behavioralne*, PWN, Warszawa 1997, s. 167.
- Wit B. De, Mayer R., *Strategy: Process, Content, Context. An International Perspective*, International Thomson Business Press, London 1998.
- Zaucha J., *Evolution, essence and measurement of territorial cohesion*, Institute for Development Working Papers Working Paper no. 001/2014 (012) ver. 1, p. 5.

Zbigniew Przygodzki

TERRITORIAL CAPITAL IN REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract. European Union is seeking a way to enhance development through territorialisation of its policies. In particular in the last decade, the thesis has been confirmed by evolutions observed in regional, innovation and industrial policies. Other body of evidence can be found, inter alia, in the consensus over the leading development directions and the implementation of concepts, such as, e.g.: Place based policy, Smart specialization, Regional Innovation System or Clusters. EU economies are strongly correlated with their respective social backgrounds. Development potential has always been strongly dependent upon categories, like: social capital, trust and norms, formal and informal institutions, culture, and tradition. Hence, following a variety of attempts to find a solution that would foster competitiveness and innovation in the European Union, nowadays we witness looking for growth factors at the local level combined with simultaneous discovery of regional potential in the global space. According to the approach, under the conditions of globalised knowledge-based economy looking from the macroeconomic perspective of aggregated indices we can hardly notice the uniqueness and exceptionality that highlight rare, but at the same time competitive, development factors. Only the change of the level of observation, almost like descending prior to landing, helps us see differences and, first of all, appreciate how appealing the environment is (its investment, location, and institutional attractiveness). It does not mean, however, that until now the regions were “hidden” since they rather did not want, were not able to, did not see the reason for and, finally, did not have appropriate conditions to reveal their market potential and demonstrate their resources.

Against this backdrop, the objective of the paper is to explore why the potential of local communities (territories) may be relevant globally and what are its effects for the macroeconomic policy. In particular, we wish to explain the essence and importance of territorial capital in development and identify conditions for the policy based on it.

Keywords: territorial capital, strategic resources, specific resources, Place based policy